

ZIJ WAREN DE EERSTEN

GEUZENVERZET 1940-1945

LESPROGRAMMA:

Werkvorm 1: Online Graphic Novel
Werkvorm 2: Verdiepende Fietstocht

DOCENTENHANDLEIDING

Hoe erg moet iets voor je zijn om in verzet te komen? Doe je dat alleen? Doe je dat in een groep? Van zorgen, woede tot boosheid over onrecht.

Zij waren de eersten: Geuzenverzet 1940-1945 wil de geschiedenis van de Geuzen (de eerste Nederlandse verzetsgroep) via een online graphic novel en een lesprogramma menselijk en invoelbaar maken voor jongeren. Zodat zij een betekenis kunnen geven aan de Geuzen nu, in hun eigen tijd.

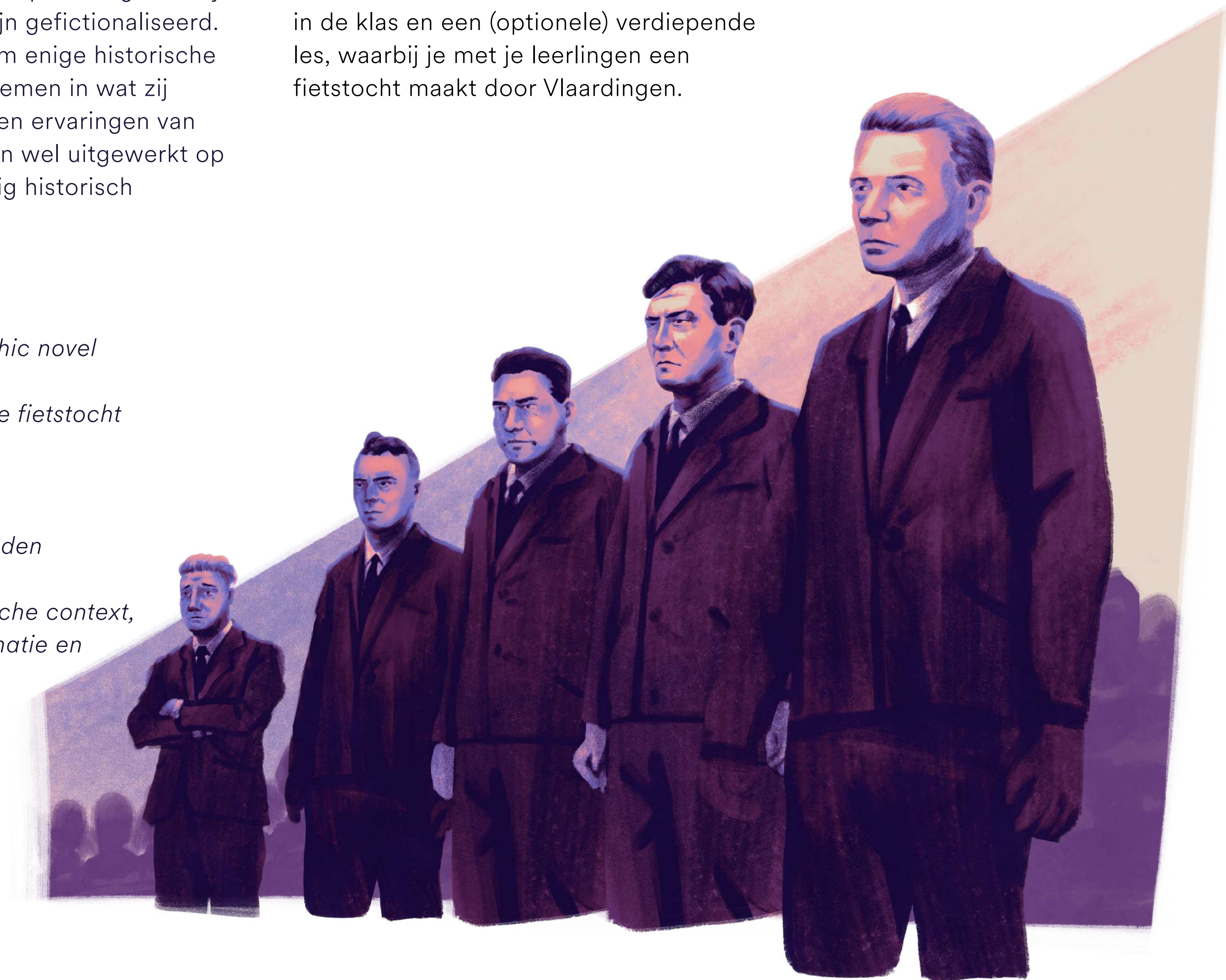
Hoe kwam het toch dat de verzetsgroep Geuzen zo snel was opgericht, vlak na de inval van het Duitse leger? Waren ze naïef, goedgelovig, onervaren? Het doorzien van gevaar, dat was wat de Geuzen deden. Maar dat ging niet zonder risico. Hoe is dat nu? Wanneer vind jij iets zo belangrijk, dat je iets zou willen doen? En is het nog mogelijk om in deze tijd in verzet te gaan, goedgelovig en onervaren? Of begin je er dan maar niet aan?

NB: De namen van de personages in *Zij waren de eersten* zijn gefictionaliseerd. Ze zijn vervangen om enige historische vrijheid te kunnen nemen in wat zij zeggen. De inhoud en ervaringen van deze personages zijn wel uitgewerkt op basis van nauwkeurig historisch onderzoek.

Inhoud

- Les 1: *Online graphic novel*
- Les 2: *Verdiepende fietstocht*
- Bijlage I: *Slides*
- Bijlage II: *Werkbladen*
- Bijlage III: *Historische context, achtergrondinformatie en begrippenlijst*

Dit lesmateriaal bestaat uit een les voor in de klas en een (optionele) verdiepende les, waarbij je met je leerlingen een fietstocht maakt door Vlaardingen.

LES 1: WERKVORM

Online Graphic Novel

In deze werkvorm verdeel je de leerlingen in 2x4 groepen en laat je ieder groepje twee tablets of twee laptops gebruiken. Het is aan te raden om deze werkvorm met niet meer dan één klas tegelijk te doen. Bij een aantal slides in de introductie is er mogelijkheid tot een verdieping, passend bij het niveau van je klas.

Doelgroep

Vanaf klas 3 VO onderbouw (VMBO en HAVO/VWO) bovenbouw (VMBO en HAVO/VWO) en het MBO

Lesprogramma

50 minuten

Locatie

In de klas

Benodigheden

- Whiteboard/digibord
- Twee tablets of twee laptops per groepje (8 groepen in totaal)
- Werkbladen

Voorbereiding

Het is als docent aan te raden om voorafgaand aan deze les de historische context en begrippenlijst te lezen (zie bijlage).

Doelen

Deze les stelt als hoofd-leerdoelen voor de leerlingen:

- Ik begrijp waarom mensen in verzet komen tijdens de Duitse bezetting van Nederland.
- Ik denk na over mijn eigen keuzes als mens in de maatschappij nu.

Deze les stelt de volgende sub-leerdoelen voor de leerlingen:

- Ik begrijp dat ik op verschillende manieren naar verzet van mensen kan kijken.
- Ik verplaats me in een persoon tijdens de bezetting van Nederland, met behulp van historische bronnen en het stripverhaal.
- Ik leg het denken, voelen en handelen van mensen die onderdrukt worden uit, na bestudering van historische bronnen en een stripverhaal.

LES 1: LESPLAN (50 MIN)

Introductie (5 min)

Woord-web, klassikaal. Schrijf het woord ‘verzet’ op het bord en vraag leerlingen te benoemen wat het woord voor hen persoonlijk betekent.

Benadruk dat er geen goed of fout antwoord mogelijk is, dat het zowel over het verleden, het heden of de toekomst mag gaan en schrijf alle antwoorden zo letterlijk mogelijk op.

Sluit af met het een bruggetje naar het volgende onderdeel van deze les: een korte historische introductie van verzet tijdens de Duitse bezetting. Hoe begon het verzet eigenlijk? En hoe zag dat eruit?

Historisch kader/achtergrond (15 min)

Tien momenten uit de geschiedenis van de Geuzen. Aan de hand van de 10 historische beelden geef je kort uitleg over de geschiedenis van de Geuzen.

Dit onderdeel is belangrijk omdat het een historische kader biedt aan de leerlingen. Tegelijkertijd is de uitleg een opstap naar het lezen van de graphic novel, omdat dezelfde momenten ook in de novel worden uitgelicht met verhaal en historische beelden.

Zelfstandige opdracht (10 min)

Verdeel de klas in 8 groepen en laat ze bij elkaar gaan zitten. Leg aan de leerlingen uit dat ieder groepje vooral gaat letten op één van de vier personages uit het verhaal. Welk personage dat is en welke vragen daarbij horen kunnen de leerlingen zien in het werkblad.

Iedere leerling leest het verhaal via de beschikbare tablets of laptops. De vragen worden besproken in groepsvorm. Na deze instructie deel je werkbladen uit en help je de leerlingen navigeren naar het juiste startscherm. Geef een eindtijd aan, circa 15 minuten.

Ophalen van perspectieven (5 min)

Schrijf de namen van alle perspectieven op het bord en vraag vervolgens ieder groepje om kort uit te leggen wie hun personage is en welke woorden bij hen opkwamen om deze te omschrijven.

De nadruk van deze terugkoppeling ligt op de verschillende karakter-beschrijvingen van de personages, wie is bijvoorbeeld ‘moedig’, of ‘laf’, of ‘de leider’, of ‘de volger, etc.

Het doel van deze opdracht is dat leerlingen begrijpen dat het verhaal van de Geuzen niet zo gemakkelijk uit te leggen is als ‘zij [Geuzen] wisten dat de Duitse bezetting “erg” was en besloten daarom in verzet te komen en de rest van Nederland deed dat dus niet’.

Vraag vervolgens klassikaal door: ‘Wat valt jullie op, als je als deze eigenschappen ziet?’, of ‘welke eigenschappen komen het meest voor?’ of ‘wie heeft ook dit personage gelezen? Kunnen jullie je daar ook in vinden?’ of ‘waar zitten juist de verschillen in eigenschappen en wat zegt dat denk je over de personages zelf?’

Tips bij dit onderdeel: Vraag eerst alle groepjes naar hun karakter-eigenschappen zonder hierop te reageren en omcirkel bij ieder personage een van die eigenschappen.

NB. Antwoorden van leerlingen zijn hier niet ‘goed of fout’.

Ophalen van gedrag (5 min)

Ga nu dieper in op de personages en stel ieder groepje de vraag welke keuze zijn of haar personage heeft gemaakt in het verhaal. Omcirkel de keuzes en vraag door naar de motivatie achter die keuze.

Tips bij dit onderdeel: stel vragen als: ‘Wat maakte het dat ... uiteindelijk toch ging? Wat hield ... aanvankelijk tegen en wat heeft ... uiteindelijk toch overtuigd?’ ‘Waarom kwam ... op voor de ander? Wat was ... motivatie om in opstand te komen?’ Of: ‘Wat maakte het dat uiteindelijk?’

Hierbij kan het helpen om uit te leggen dat het maken van keuzes een persoonlijk dilemma is, dat de achtergrond van iemand (bijvoorbeeld man-vrouw, jong-oud, verantwoordelijk voor gezin-zelf nog jong) meespeelt in het maken van deze moeilijke keuzes. En dat dat toen meespeelde maar ook nu.

Nabespreking (5 min)

Rond de les af met het woordweb ‘verzet. Stel de vraag: ‘welk woord of welke woorden moeten volgens jullie hier nog worden opgeschreven, n.a.v. deze les. Welke betekenis heeft ‘verzet voor jullie nu?

Geef een aantal groepjes de beurt en vraag naar hun argumenten en hoe zij hierop zijn gekomen. Vraag ook andere groepjes om op elkaar te reageren.

Tips bij dit onderdeel: de nadruk van deze terugkoppeling ligt op de persoonlijke meningen van de leerlingen en dat zij zich mogen uitspreken.

Het doel van deze opdracht is dat leerlingen voorbeelden van menselijk gedrag herkennen tijdens verzet, zowel in de periode van de Geuzen maar ook juist nu.

Sluit af met een denkvraag: ‘Misschien toont de geschiedenis van de Geuzen ons hoe je 't juist niet moet doen als je in opstand komt, dan als voorbeeld wat je zelf in een bepaalde situatie zou moeten en kunnen doen.’ ‘Wanneer vind jij iets zo belangrijk, dat je iets zou willen doen?’ ‘En kun je dan nog wel goedgegelovig en onervaren zijn?

Deze laatste vragen gaan over een zogeheten ‘moreel kompas’ van de leerlingen. Als docent kun je dat uitleggen alsof leerlingen op een kruising staan: welk besluit moet ik zelf nemen?

LES 2: WERKVORM

Verdiepende Fietstocht

In deze werkvorm verdeel je de leerlingen in 8 groepen en laat je ieder groepje een historisch onderzoek doen op verschillende locaties in Vlaardingen. Het is aan te raden om deze werkvorm met niet meer dan één klas / groep van maximaal 30 leerlingen tegelijk te doen.

Een alternatief voor deze werkvorm is om met de hele klas langs de locaties te fietsen en de gehele opdracht ter plekke uit te voeren. Het is dan belang om de leerlingen vooraf goed te instrueren, zodat ieder groepje op locatie kan presenteren.

Doelgroep

Vanaf klas 3 VO onderbouw, bovenbouw (VMBO en HAVO/VWO) en het MBO

Lesprogramma

2 uur

Locatie

Verschillende locaties in Vlaardingen

Benodigheden

- Fiets per leerling
- Kaart van Zij waren de eersten: fietstocht door Vlaardingen
- Digitale werkbladen

Vorbereiding

Het is aan te raden om voorafgaand aan deze les de (historische) locaties te bezoeken en achtergrondinformatie te lezen in de begrippenlijst (zie bijlage).

Doelen

Deze les stelt als hoofd-leerdoel voor de leerlingen:

- Ik noem plekken in Vlaardingen die te maken hebben met de geschiedenis van de Geuzen.

Deze les stelt de volgende sub leerdoelen voor de leerlingen:

- Ik leg uit waarom deze plekken in Vlaardingen belangrijk zijn in de geschiedenis van de Geuzen.
- Ik doe onderzoek naar verschillende historische plekken in Vlaardingen.

LES 2: LESPLAN (2 UUR)

Instructie

Behoud de groepjes uit de vorige les en laat ieder groepje naar een locatie fietsen in Vlaardingen. De locaties staan voor een bepaalde gebeurtenis uit de geschiedenis van de Geuzen die ook voorkomen in het online graphic novel. De opdracht luidt: navigeer naar de locatie uit het verhaal van jullie personage ga op zoek naar de historische sporen uit de geschiedenis van de Geuzen.

Maak vervolgens een foto op basis van twee voorwaarden: 1) je kan de locatie duidelijk zien 2) je kan de historische sporen uit de geschiedenis van de Geuzen goed zien. Na de foto- opdracht vraag je de groepjes om hun foto in het digitale werkblad te plaatsen (zie bijlage).

Tip: organiseer je dit als een zelfstandige opdracht? Geef dit historisch sporenonderzoek op als huiswerk om het de eerstvolgende les te kunnen bespreken in de klas.

Nabespreking in de klas

Bespreek de opdracht klassikaal. Ieder groepje toont hun digitale werkblad en geeft uitleg over de historische ligging van de locatie a.d.h.v. historische beelden en hun eigen foto.

Tips bij dit onderdeel: help de groepjes om goed uitleg te geven over de beelden. Stel vragen als: 'Wat zie je op de foto?', 'Herkenden jullie de historische ligging in de situatie nu?' 'Waarom is deze locatie van belang in de geschiedenis van de Geuzen, wat heeft zich hier dan afgespeeld?'. 'Wat heeft deze locatie te maken met het verhaal van jullie personage?'

Sluit de les af door de kaart van Zij waren de eersten: fietstocht door Vlaardingen te presenteren aan de klas en benoem nogmaals alle locaties. Je kan de kaart ook afdrukken en ophangen in het klaslokaal.

Een alternatief voor deze werkvorm is om met de hele klas langs de locaties te fietsen en de gehele opdracht ter plekke uit te voeren. Het is dan van belang om de leerlingen vooraf goed te instrueren, zodat ieder groepje op locatie kan presenteren.

BIJLAGE I: SLIDES

Slide 1

Leg het programma uit: deze les gaat niet alleen over het verzet van de Geuzen tijdens de Tweede Wereldoorlog, maar ook over verzet nu. Leg uit dat je eerst kort wat vertelt over het ontstaan van de Geuzen in 1940, voordat de leerlingen de online graphic novel gaan lezen.

Slide 2

10 mei 1940: nazi-Duitsland valt Nederland binnen en bombardeert Rotterdam. Vraag, voordat je uitkomt op die gebeurtenis, eerst of de leerlingen dit moment herkennen. Wat gebeurde hier? Je kan hier uitleggen dat Nederland in korte tijd is bezet, ‘5 dagen oorlog, 5 jaar bezetting’.

Slide 3

Benoem nu specifiek Arij Kop, hij woonde in de 2^e Maasbosstraat in Vlaardingen. Hij was secretaris van een wandelclub (Flardinga). Vraag de leerlingen: ‘wat heeft Arij en die wandelclub dan met het bombardement van Rotterdam te maken?’ Arij was woedend! Hij schreef: ‘we zijn geen vrije

Nederlanders meer, we moeten wat doen!’

Slide 4

Leg uit dat Arij besluit samen te gaan werken met Bernardus IJzerdraat uit Schiedam. Ze vormen de verzetsgroep, de Geuzen. Het Geuzenbericht wordt opgesteld en verspreid. Het was in Nederland (sinds enkele dagen bezet door de Duitse bezetter) de allereerste keer dat er een verzetskrant werd gedeeld. Wat stond erin? Nou in ieder geval: ‘Nederland zal geen onderdeel van Duitsland worden’ en ‘deel dit bericht!’ ‘Een voor allen, allen voor één!’

Slide 5

Kom nu terug op Flardinga. Want wat heeft die wandelclub nou met dit verhaal te maken? Op die manier kunnen de Geuzen, tijdens het wandelen, geheime plannen maken. Steeds meer Geuzen sluiten zich aan, ook van buiten de wandelclub. Bijvoorbeeld vanuit Schiedam, Vlaardingen, Maassluis, Rotterdam, Delft en andere steden. Ze verzamelen informatie over de Duitsers,

tekenen kaarten en knippen telefoondraden van het Duitse luchtafweergeschut door.

Slide 6

Benoem dat iedere geus een eed moest afleggen, ze mochten niets zeggen. Toch wordt er gepraat. Op deze foto zie je een arrestatiekaart van de Rotterdamse politie. Arij Kop wordt op 10 november 1940 aangehouden. Wat zie je op de kaart? ‘Arij zei niets en werd flink geslagen en mishandeld.’

Slide 7

Leg uit dat in de weken hierna steeds meer Geuzen worden opgepakt. Ze worden naar de gevangenis in Scheveningen gebracht, het ‘Oranjehotel’. Vraag aan de leerlingen of ze die naam kennen. Kom uit op het feit dat het Oranjehotel een ‘geuzennaam’ was, bedacht door de gevangenen zelf. Oranje, het koningshuis, was het symbool van verzet.

Slide 8

Begin deze slide met een vraag: wat zien jullie hier? Kom uit op het feit dat dit een rechtbank is, waar de Geuzen hun straf te horen kregen. Dit gebeurde eind februari 1941. Leg uit dat dit geen normale rechtszaak was, maar een ‘showproces’, de Geuzen zouden sowieso gestraft worden.

Slide 9

Benoem kort de Februaristaking die uitbrak in Amsterdam tijdens het begin van het geuzenproces. Op 24 en 25 februari 1941 was er een massale staking in regio Amsterdam, om op te staan tegen de Duitse bezetter en de anti-Joodse maatregelen. Ook nu treedt de Duitse bezetter keihard op: vele mensen worden gearresteerd.

BIJLAGE I: SLIDES

Slide 10

Op 13 maart 1941 worden vijftien Geuzen en drie Februaristakers doodgeschoten op de Waalsdorpervlakte, in de duinen bij Scheveningen. Arij Kop ziet nog kans om een afscheidsbrief aan zijn vrouw en kinderen te schrijven: ‘Voor de kinderen en voor jou vind ik het verschrikkelijk, dat ik je dat aandoe. Ik hoop dat je mij dit vergeeft, want wij hebben toch niets slechts gewild.’ Sluit af dat 13 maart 1941 niet het einde was van de Geuzen, het verzet ging door.

Slide 11

Een foto uit april 1941. De gearresteerde Geuzen die in het proces niet aan de beurt zijn gekomen, worden vanuit het Oranjehotel naar concentratiekamp Buchenwald gebracht. De Geuzen die zijn veroordeeld tot celstraffen, worden naar strafgevangenissen gebracht. Bij aankomst in Buchenwald moeten de Geuzen verplicht een brief naar huis schrijven dat ze ‘gezond en opgewekt zijn’.

Slide 12

Nu volgt de zelfstandige opdracht met het lezen van de online graphic novel. Benoem dat veel van de gebeurtenissen terug zullen komen in het verhaal. Laat deze slide staan tot het nagesprek.

Geurenactie Bericht no 2.

De Geurenactie is ingezet op 15 Mei 1940 te Amsterdam. Ons eerste bericht heeft nu al zelfs Nijmegen bereikt. Nederland zal zijn vrijheidsberoving niet voor roek loek opeten! We ~~hatten~~ weten wat ons te wachten staat. Al onze voorraden zullen worden weggehaald, voedsel, kleding, schoeisel. Speldig krijgen we het benodigd voor alles en nog wat en daarna kunnen we zelf op de bonnen niets meer krijgen. Onze jonge mannen zullen worden gedwongen elders te gaan werken voor den overweldiger. We krijgen stellig spoedig een nieuwen Alva met bloedraad en inquisitie (of een Quisling). Maar de Geurenactie zal ons geleidelijk ontmiskren en eenmaal zullen we, evenals in de tachtigjarige oorlog onze vrijheid heroveren. Moed en vertrouwen. Ons land zal geen onderdeel van Duitsland worden!

De Geurenactie bestaat uit het volgende: schrijf elk bericht twee of meer keer volledig over met verdraaide hand. Doe oogenacht elk papertje (ook dit exemplaar) loek. men dan een betrouwbaar Nederlander, die weer hetzelfde doet als jij. Onderbreek deze actie nooit, ook al krijgt ge soms een bericht voor de tweede maal. Overal stellen we geheime agenten aan. Spoedig hoort ge meer. Laat ieder deze Geurenplicht doen!

Een voor allen, allen één.
Dit bericht is uitgezonden op 18 Mei 1940.

NAAM:
IN BLOKLETTERS

KOP

Nº 237

ZIE OOK Nº

VOORNAMEN: <i>Arni</i>	IN BEWARING VOOR: <i>Nich. Pol.</i>
GEBOREN: <i>20-2-'01</i> TE <i>Maarssen</i>	DATUM INSCHUITSING: <i>21-11-1940</i>
BEROEP: <i>verzekerings agent.</i>	OP <i>194</i>
WOONPLAATS: <i>Maarssen</i>	OVERGEGEVEN AAN:
NADER ADRES: <i>2 Maasbisch str. 3</i>	OP <i>194</i>
NATIONALITEIT: <i>Ned</i>	VERDOORDEELD TOT:
NAASTE BETREKKINGEN: NAAM: ADRES:	OP <i>22-11-40</i> <i>194</i>
	OVERGEBRACHT NAAR: <i>Scheveningen</i>
	ONTSLAGEN OP:
	REDEN AANHOUDING: <i>12.0.40</i>

CELLULAIR — NIET SCHRUVEN ^{EN} / OF GEEN POST — GEEN CONTACT MET Nº _____

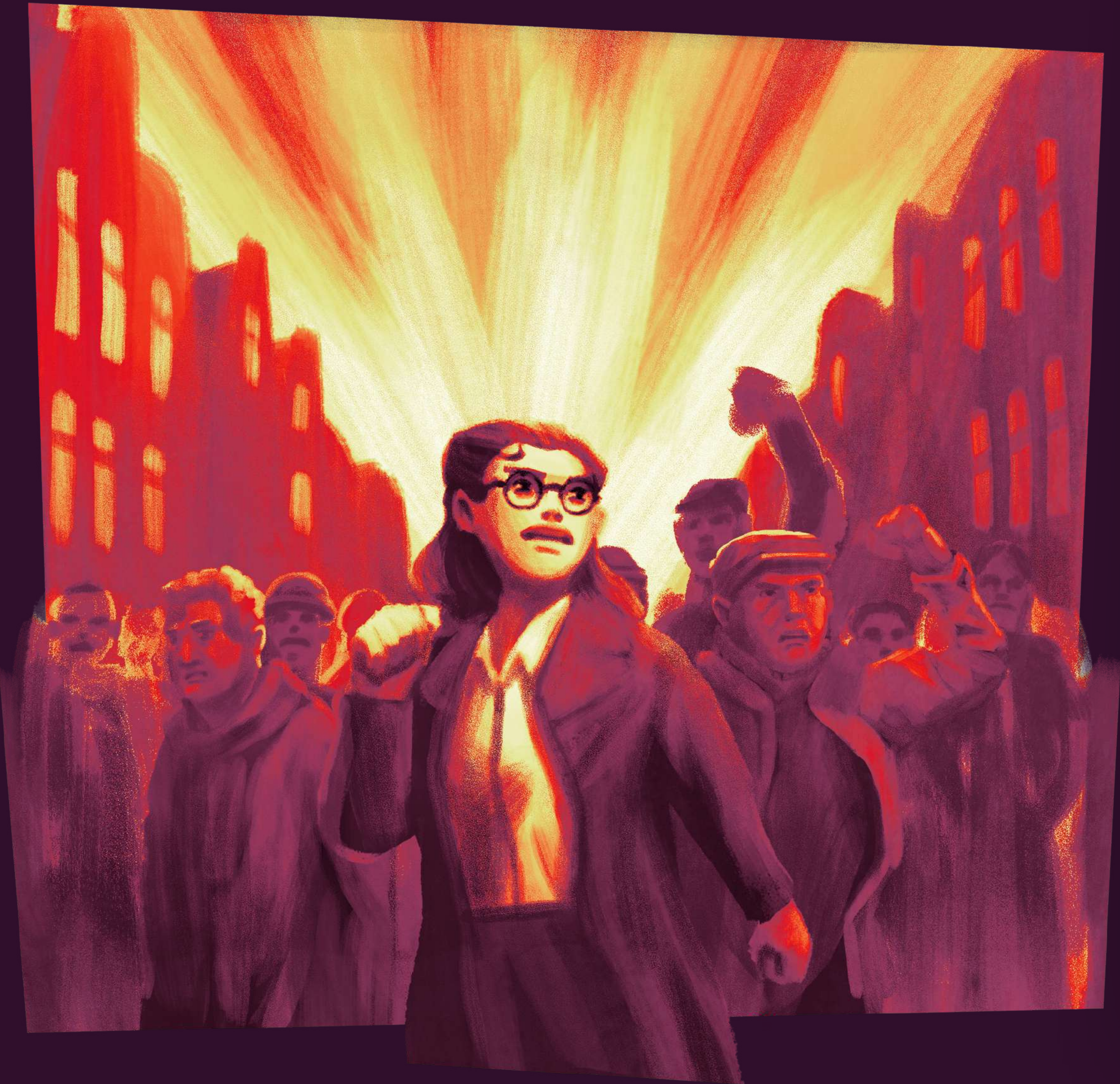
BEZITTINGEN:	KOSTEN BETAALD VOEDING MEUBILAIR	STRAFFEN:	BIJZONDERHEDEN:
			<i>Wilde aan Westplein 12 met bekenen. Werd mishandeld / blaam vrij op 21-11-40. Op 22-11-1940 op nieuw gehoorden geslagen en geschopt. Com. v. Pol. Jong. sprak met in kieschap, die als dat. K</i>
			<i>202</i>

R.O. in voorraad hebben van munitie

"rotmof" gezegd had. Smit 27 was getuige van mishandeling

ORGANISEERT IN ALLE BEDRIJVEN DE PROTEST-STAKING !!!
VECHT EENSGEZIND TEGEN DEZE TERREUR !!!
EIST DE ONMIDDELLIJKE VRIJLATING VAN DE GEARRESTEERDE JODEN !!!
EIST DE ONTBINDING VAN DE W.A-TERREURGROEPEN !!!
ORGANISEERT IN DE BEDRIJVEN EN IN DE WIJKEN DE ZELFVERDEDIGING !!!
WEEST SOLIDAIR MET HET ZWAAR GETROFFEN JOODSE DEEL VAN HET
WERKENDE VOLK !!!
ONTTREKT DE JOODSE KINDEREN AAN HET NAZI-GEWELD, NEEMT ZE IN
UW GEZINNEN OP !!!!
B E S E F T D E E N O R M E K R A C H T V A N
U W E E N S G E Z I N D E D A A D ! ! ! !
Deze is vele malen groter dan de Duitse militaire bezetting!
Gij hebt in Uw verzet ongetwijfeld een groot deel van de Duitse
arbeiders-soldaten met U ! ! ! !
STAAKT!!! STAAKT!!! STAAKT!!!
~~Legt het gehele Amsterdamse bedrijfsleven een dag plat, de werve~~
de fabrieken, de ateliers, de kantoren en banken, gemeente-bedrijven
en werkverschaffingen!!
Dan zal de Duitse bezetting moeten inbinden! Dan hebt gij een
slag toegebracht aan het monsterachtig plan, Mussert aan de macht t
helpen! Dan verhindert ge een verdere leegplundering van ons land!!
Dan krijgt ge de kans Woudenberg uit het N.V.V.te jagen !!!
STELT OOK OVERAL UW EISEN VOOR VERHOOGING VAN LOON EN STEUN !!
W E E S T E E N S G E Z I N D ! ! W E E S T M O E D I G ! ! !
STRIJDT FIER VOOR DE VRIJMAKING VAN ONS LAND ! ! ! !

KAMERADEN,
Geeft dit manifest na gelezen te hebben
verder door!
Plaak het op waar gij kunt doch
doe het voorzichtig!

REEDS TOONDEN DE GEMEENTE- EN ANDERE GROTE BEDRIJVEN
HOE HET MOET !!!
V O L G T A L L E N H U N V O O R B E E L D ! ! ! !

Donderdag, 14 Maart 1941.

Liefste schat en schatjes,

Vanmiddag om 12 uur werden wij geroepen en werd het vonnis gewezen. Met andere woorden: wij worden ter dood veroordeeld. Om half vijf worden wij uit onze cel gehaald met 15 man. Wij kregen een Hollandache dominee, die je ook zal bezoeken. Wij hebben samen gebeden en ik hoop, dat God mij in Genade aanneemt.

Voor de kinderen en jou vind ik het verschrikkelijk, dat ik je dat aandoe, ik hoop, dat je mij dit vergeeft, want wij hebben toeh niets g een slechts gewild.

Ik heb nog geprobeerd of ik de kinderen mocht zien, maar dat werd niet toegestaan. Wij hadden dat gisteren niet kunnen denken, zoo vol hoop als wij waren. Maar het is nu werkelijk: "Bereid uw huis, want gij zult ster- v en."

Van de dominee kreeg ik een Bijbel en moest ik lezen: Romeinen 8 vers 25 - 29. Ik hoop voor m'n dood nog zoo zekerheid te krijgen voor hier boven.

Leen en Gerard heb ik ook nog mogen spreken. Gerard was zoo ontgaan.

Ik dank God, dat ik twaalf jaar met je heb saam mogen leven, en dat je niet onverzorgd achter blijft. Dat zal mijn dood verzachten.

Groot van mij al m'n broers en zusters. Ik heb nog getracht Saartje te spreken te krijgen, maar ook dat mocht niet. Ook de neven en nichten. Groot Vader en Moeder, schoonzusters en zwagers, ook zij zullen allen wel weten, dat wij nooit iets kwaads wilden. v.d. Burg hoorde ik afscheid nemen met de woorden: "Tot straks, voor Gods troon."

Oh schat, ik kan het mij nog niet voorstellen en toch gebeu rd het met zonsopkomst. Maar wij sterven voor een heilig doel. Maar ach, Pop, wij zijn nog zoo jong. Nu schat, ik eindig met heel veel groeten en kussen en een stevige omhelzing. Ook omhels je stevig de kinderen voor mij en groot alle bekenden en vrienden. Het is Gods wil geweest. Misschien schrijf ik dadelijk nog wel wat, maar momenteel weet ik niet meer. Het is te erg, maar wij sterven, want vandaag was het te verschrikkelijk gister nog heb kunnen spreken, want vandaag was het te verschrikkelijk geweest. Nu wij zullen hopen tot wederzien hiertoeven. Groot ook van mij Mr. Zwanenburg en Mijnheer Polak, Zwolschestraat 395, Scheveningen en bedank hun voor de pakjes, welke ze je zonden.

Schat, Gods zegen op je verdere huwelijke levenspad. God zij met allen, zooals Hij met ons is.

Wij hebben zoo juist met 15 man nog een psalm gezongen: "Nu gaan wij op tot Gods altaren." Maar allen, zonder uitzondering kunnen het zich nog niet voorstellen dat het over enkele uren of morgenvroeg afgelopen is.

Wij zitten allen te rooken, ze geven ons alles, wat wij nog hebben willen. Zeker om ons afscheid nog moeilijker te maken. Tegenover mi zit er een, die zit maar te zeuren of ze hem nu naar Duitschland zenden. Ik zeg ook: "Ja, denk je nu, dat ik die laatste uren van m'n leven daar aan denk."

Nu schat, ik eindig maar. Nogmaals Gods Zegen op je levenspad en dat der kinderen. Nu ik sterf in de volle overtuiging, dat het jullie niets zal ontbreken, en wees maar niet te bedroefd, schat.

Jac. v.d. Ende kwam ook nog afscheid nemen met de woorden: "Ben altijd een vriend van je geweest en ik hoop dat Gods Genade ons vo- Hij weet wat wij gewild hebben."

Nu schat, nogmaals en voor eeuwig Gods bijstand en hulp. Dag Gretha, dag lieve kinderen, van je tot in den dood toe liefhebbende Man en Vader. Dag hoor. Vele zenen voor het laatst. Tot ziens hierbo- Dag liefste, dierbare mensen.

Zoo ik niet had geloofd, dat in dit leven, mijn ziel God- ginst en ons aanneemen is genade van God.

Gods verborgen omgang vinden, zielen waar zijn vrees in.

Dag, schat God weet waarvoor wij sterven.

Ik sterf als man.

Omhels de kinderen van hun Pa.

Nic. Terhorst gaf ik m'n das als aandenken. Piet Burger sprak ik ook

GROEP HENDRIK DE JAGER

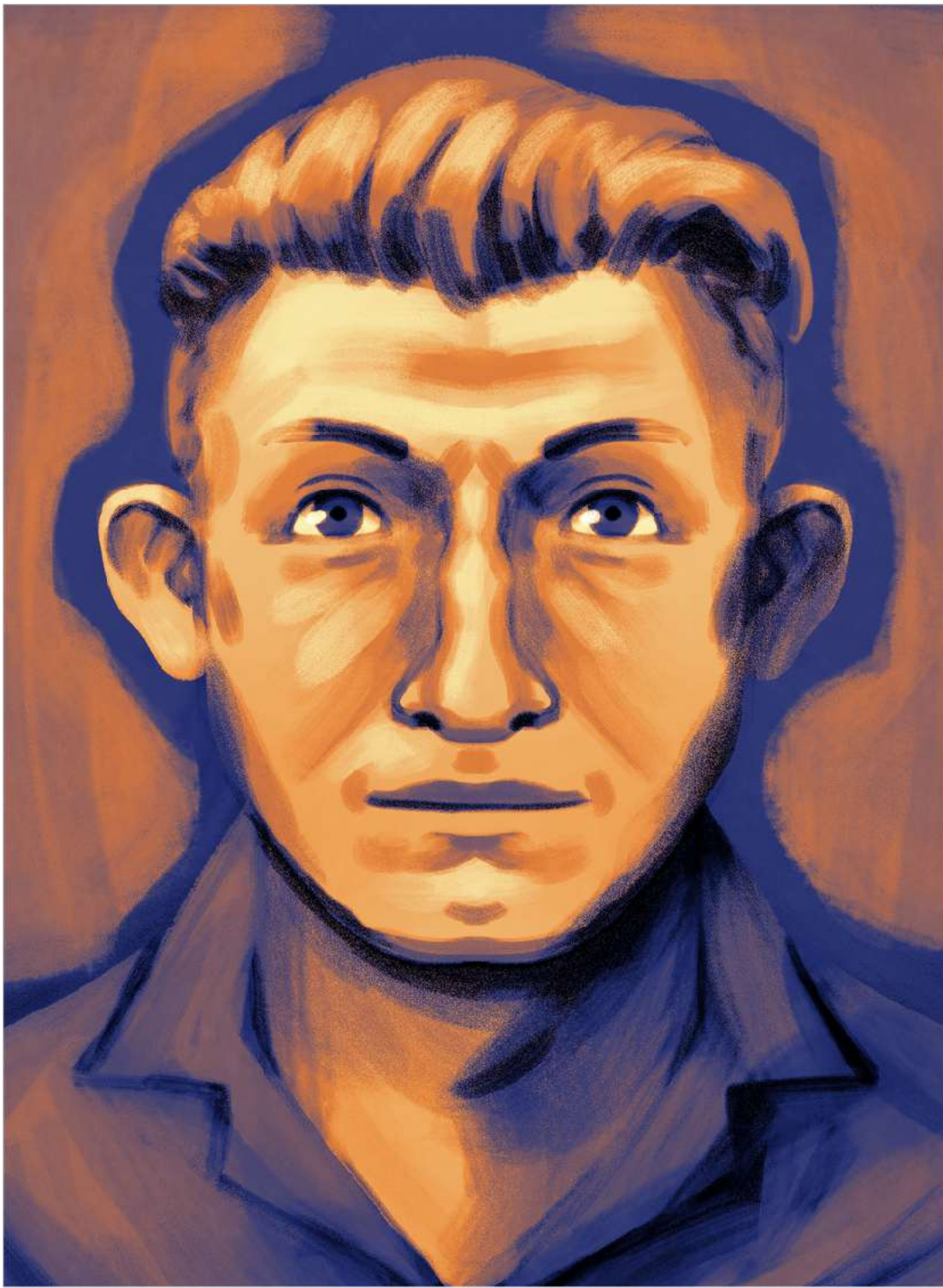
Wat gaan jullie doen?

- 1. Ga naar www.zijwarendeersten.nl of scan de QR-code hierboven.
- 2. Lees de introductie.
- 3. Na de intro lees je het hele verhaal (dit duurt ongeveer 10 minuten).
- 4. Beantwoord de vragen over jullie personage.

A
Welke woorden komen in je op als je aan Hendrik de Jager denkt? Hoe gedraagt hij zich? Hoe zou je zijn karakter omschrijven? Schrijf de woorden hieronder op.

B
Welke link heeft Hendrik de Jager met de groep, de Geuzen? Omschrijf deze band of connectie hieronder, in jullie eigen woorden.

C
Vaak hebben strips een held en een slechterik. Deze strip is anders. Leg uit waarom je Hendrik de Jager niet echt een held of een slechterik kan noemen. Schrijf je woorden hieronder op.

GROEP DAAN VAN ELST

Wat gaan jullie doen?

- 1. Ga naar www.zijwarendeersten.nl of scan de QR-code hierboven.
- 2. Lees de introductie.
- 3. Na de intro lees je het hele verhaal (dit duurt ongeveer 10 minuten).
- 4. Beantwoord de vragen over jullie personage.

A
Welke woorden komen in je op als je aan Daan van Elst denkt? Hoe gedraagt hij zich? Hoe zou je zijn karakter omschrijven? Schrijf de woorden hieronder op.

B
Welke link heeft Daan van Elst met de groep, de Geuzen? Omschrijf deze band of connectie hieronder, in jullie eigen woorden.

C
Vaak hebben strips een held en een slechterik. Deze strip is anders. Leg uit waarom je Daan van Elst niet echt een held of een slechterik kan noemen. Schrijf je woorden hieronder op.

GROEP GRÉ MAAS

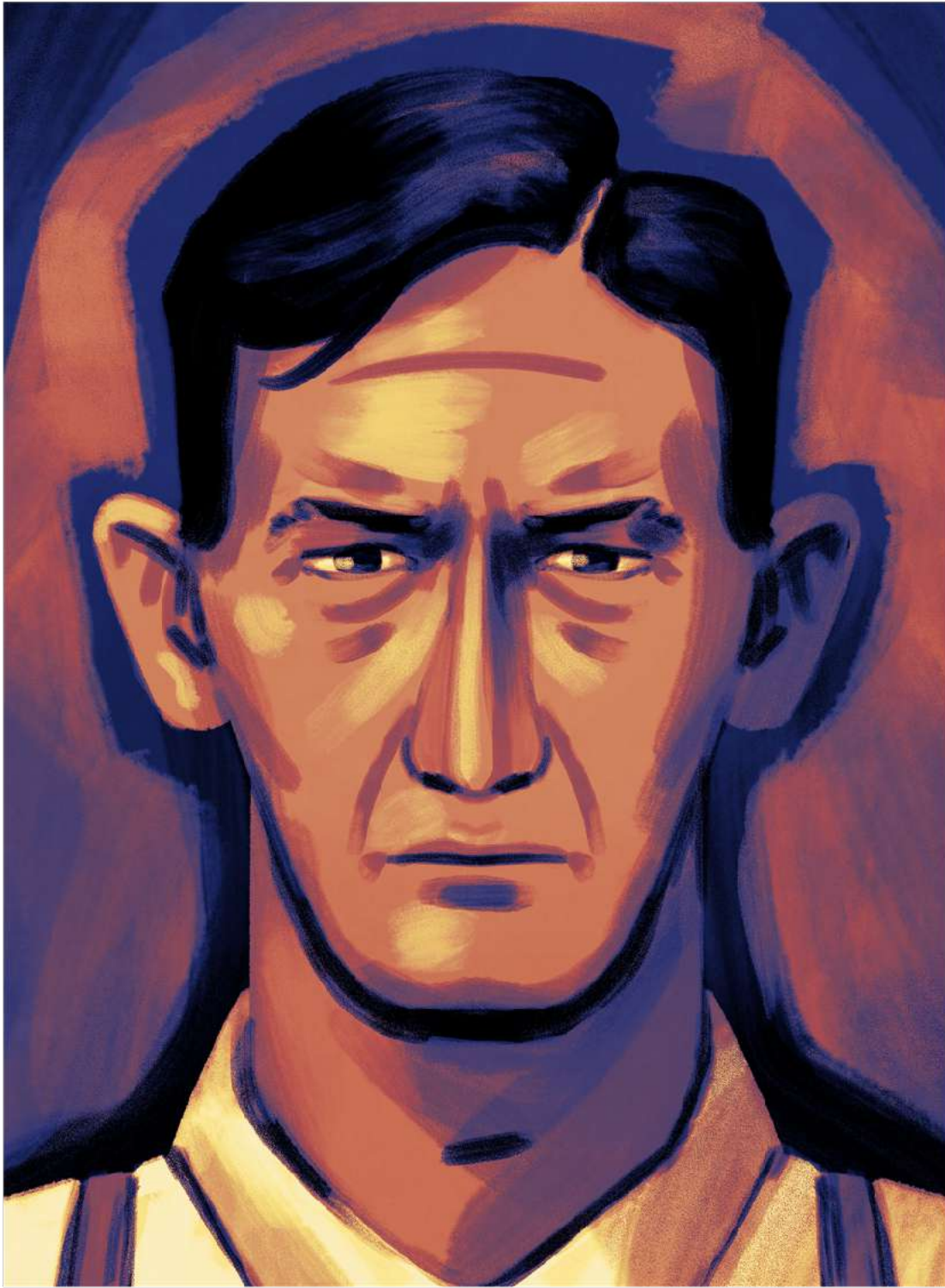
Wat gaan jullie doen?

- 1. Ga naar www.zijwarendeersten.nl of scan de QR-code hierboven.
- 2. Lees de introductie.
- 3. Na de intro lees je het hele verhaal (dit duurt ongeveer 10 minuten).
- 4. Beantwoord de vragen over jullie personage.

A
Welke woorden komen in je op als je aan Gré Maas denkt? Hoe gedraagt zij zich? Hoe zou je haar karakter omschrijven? Schrijf de woorden hieronder op.

B
Welke link heeft Gré Maas met de groep, de Geuzen? Omschrijf deze band of connectie hieronder, in jullie eigen woorden.

C
Vaak hebben strips een held en een slechterik. Deze strip is anders. Leg uit waarom je Gré Maas niet echt een held of een slechterik kan noemen. Schrijf je woorden hieronder op.

GROEP BERNARD GROOTSTAAL

Wat gaan jullie doen?

- 1. Ga naar www.zijwarendeersten.nl of scan de QR-code hierboven.
- 2. Lees de introductie.
- 3. Na de intro lees je het hele verhaal (dit duurt ongeveer 10 minuten).
- 4. Beantwoord de vragen over jullie personage.

A
Welke woorden komen in je op als je aan Bernard Grootstaal denkt? Hoe gedraagt hij zich? Hoe zou je zijn karakter omschrijven? Schrijf de woorden hieronder op.

B
Welke link heeft Bernard Grootstaal met de groep, de Geuzen? Omschrijf deze band of connectie hieronder, in jullie eigen woorden.

C
Vaak hebben strips een held en een slechterik. Deze strip is anders. Leg uit waarom je Bernard Grootstaal niet echt een held of een slechterik kan noemen. Schrijf je woorden hieronder op.

GROEP HENDRIK DE JAGER

Locatie

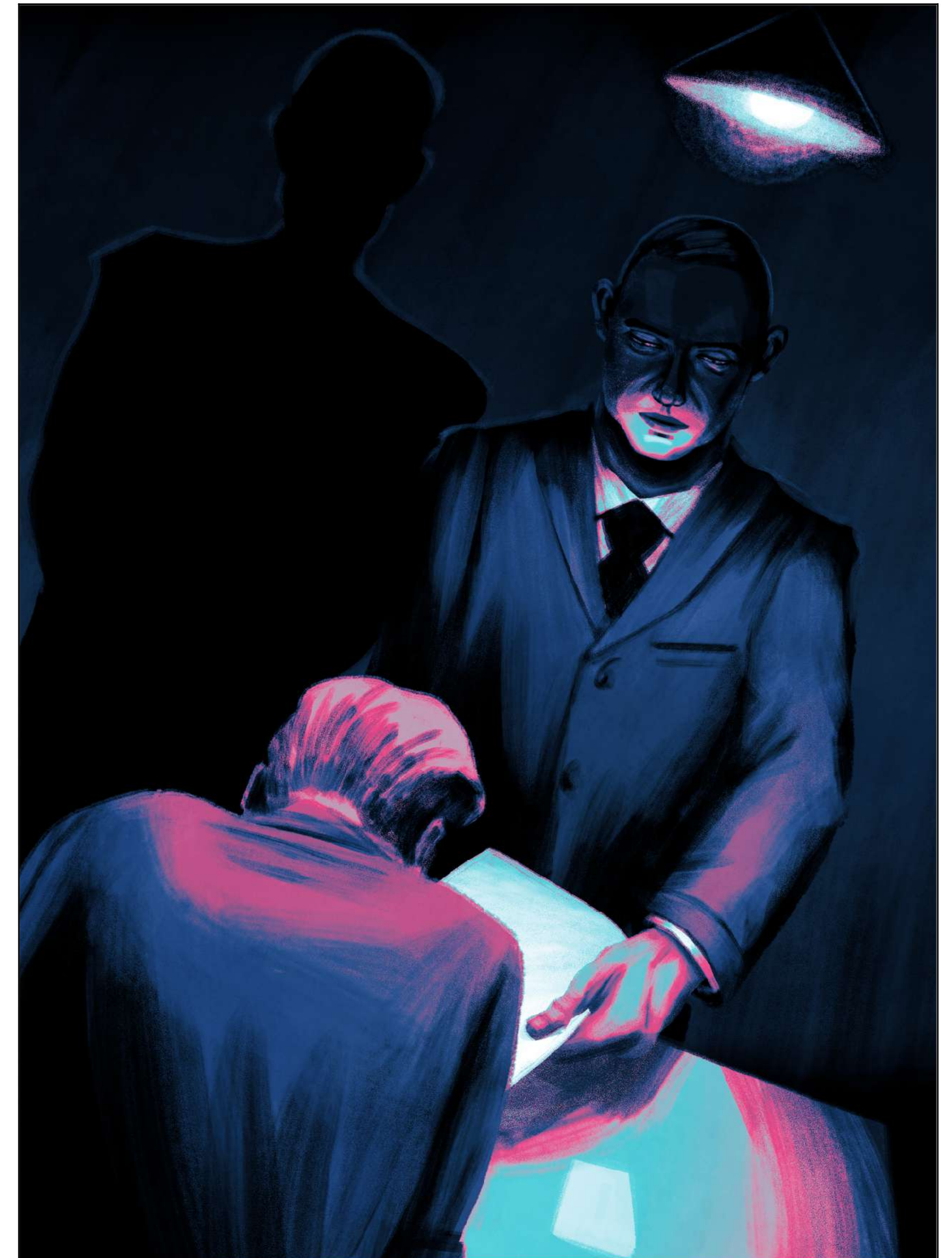
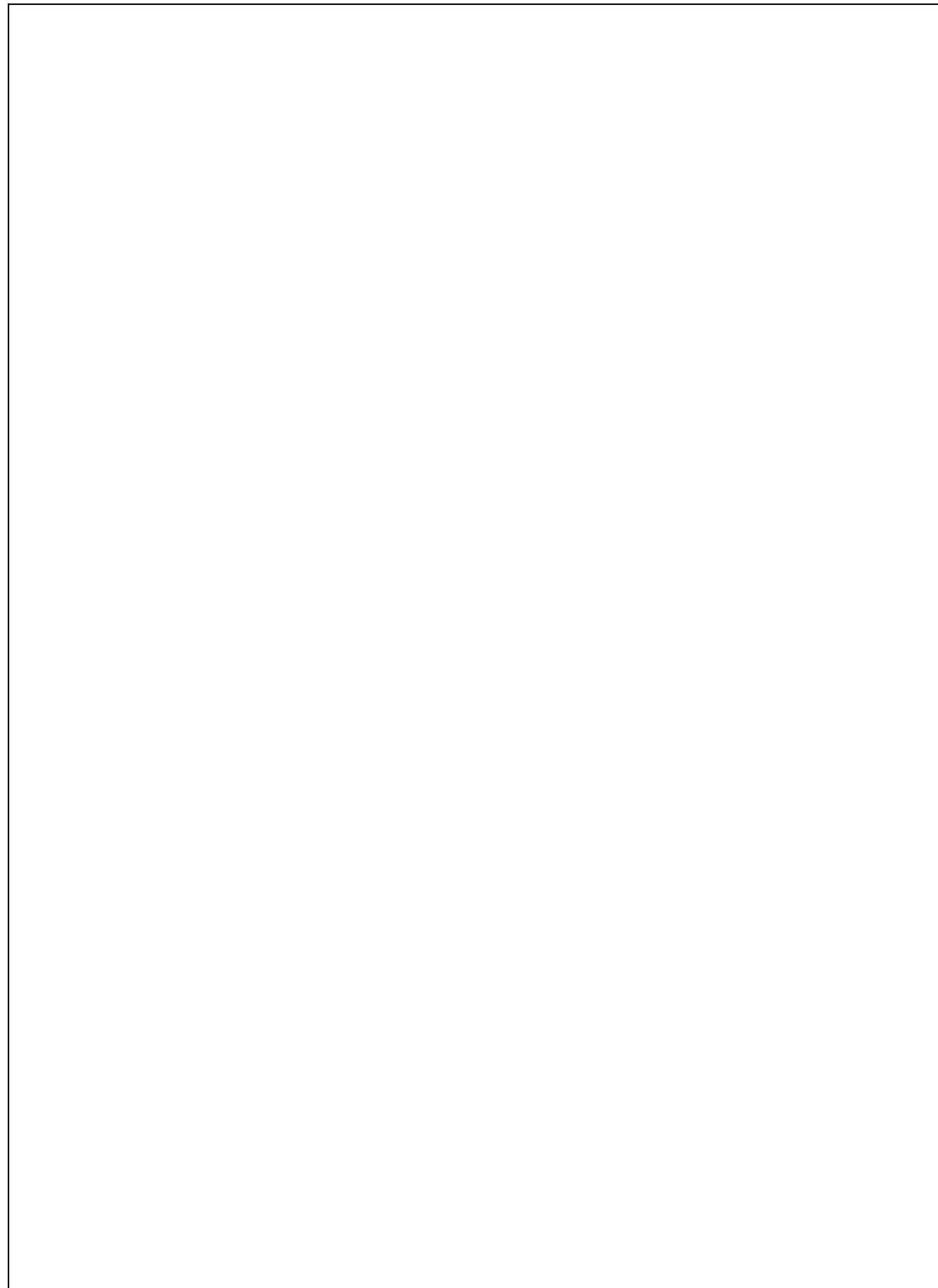
Markt 11, 3131 CR Vlaardingen.

Belangrijk omdat...

Een aantal Geuzen werd in dit politiebureau vastgezet, nadat de Duitse bezetter hen had opgepakt. Zij werden overgebracht naar de gevangenis van Scheveningen (Oranjestad), waar vijftien van hen op 13 maart 1941 op de Waalsdorpervlakte werden gefusilleerd. Drie waren minderjarig en werden vervangen door drie leiders van de Amsterdamse Februaristaking, één was reeds overleden.

Historische sporen

Het huidige politiebureau is nu aan de Delftseveerweg, maar tijdens de oorlog was hier het politiebureau, op de Markt in Vlaardingen. Dat kun je nu nog zien aan de zwarte vakken van het Geuzenmonument, die de weg naar het voormalige politiebureau markeren.

GROEP DAAN VAN ELST

Locatie

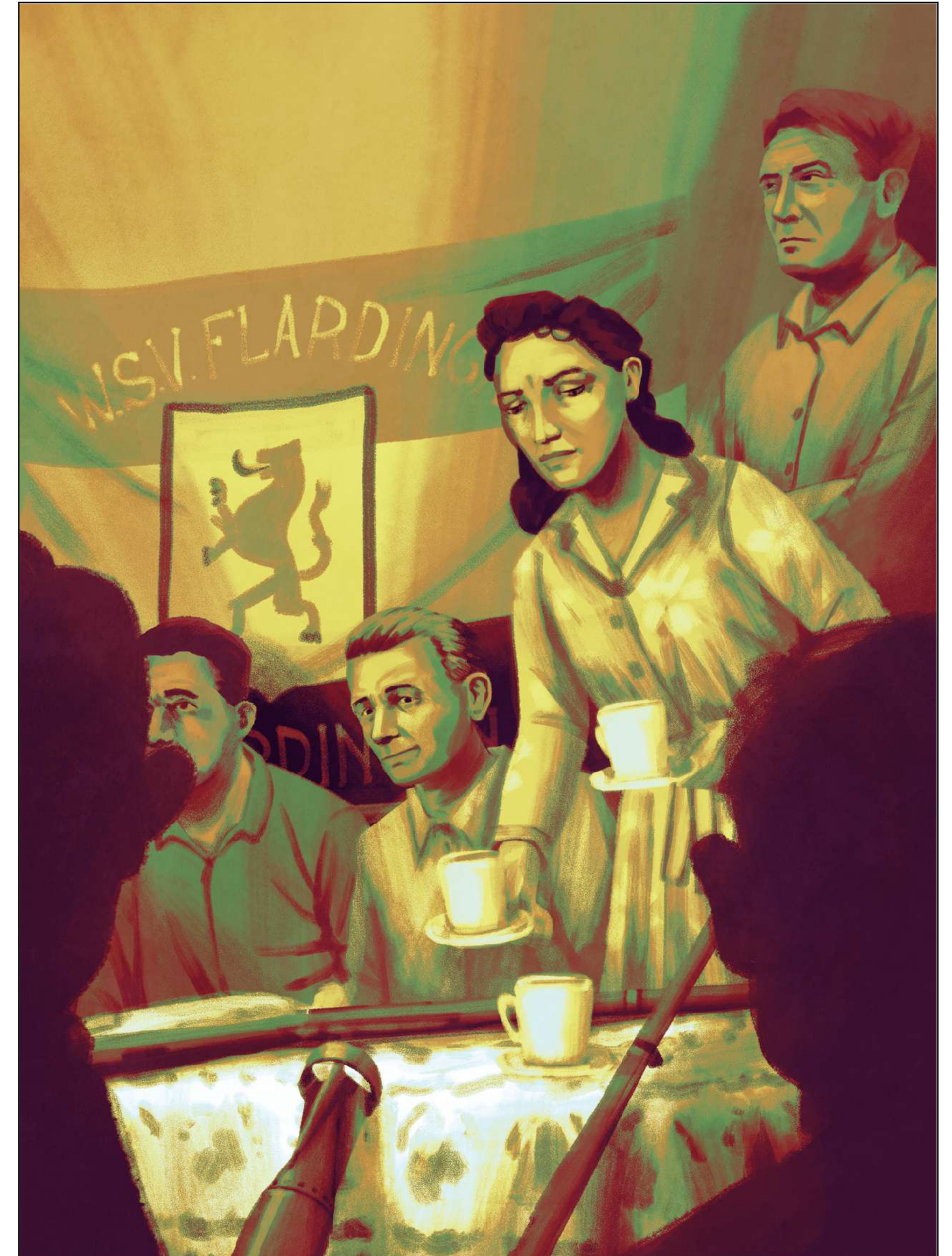
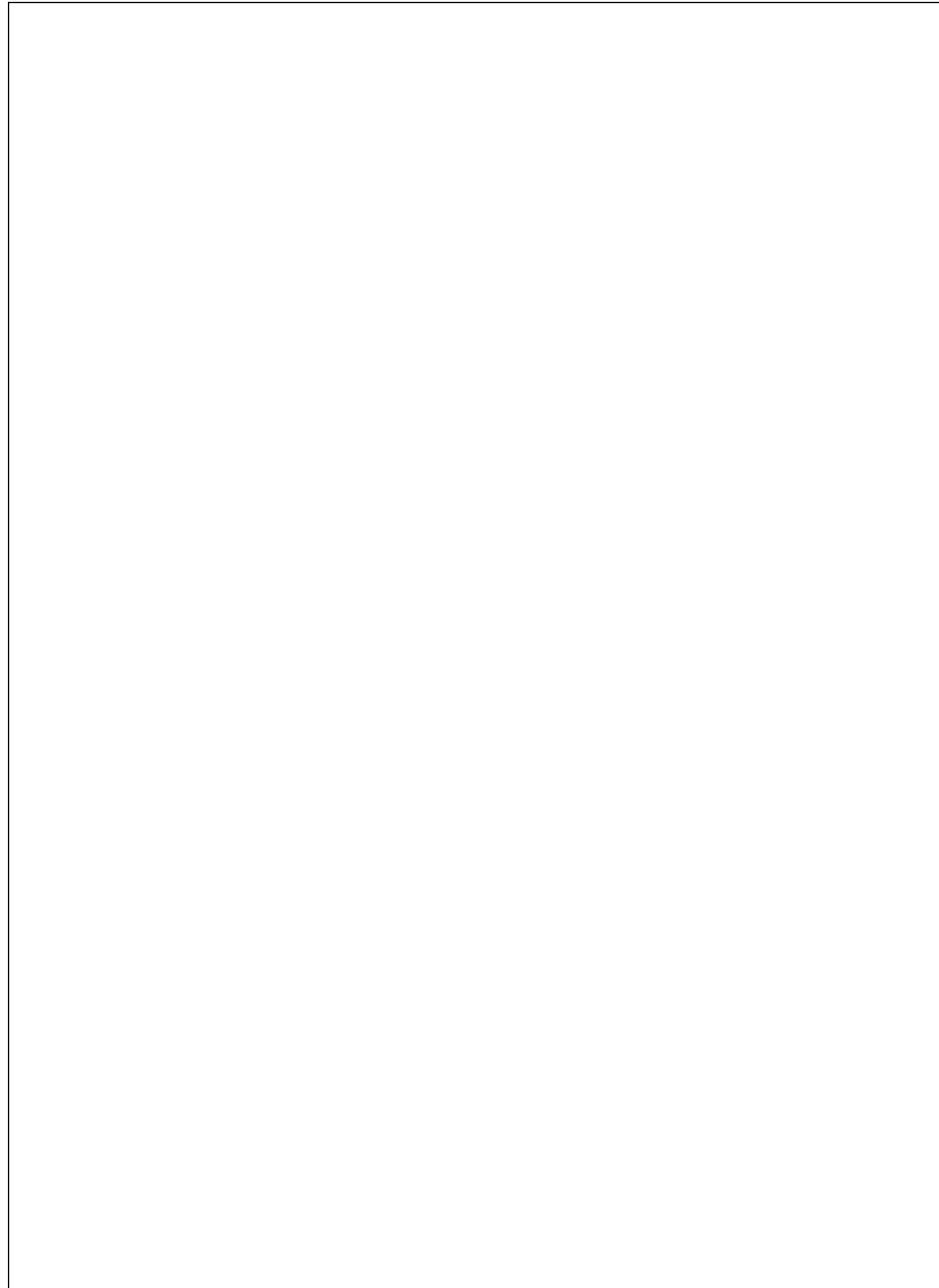
2e Maasbosstraat 3, 3134 XH Vlaardingen

Belangrijk omdat...

Op dit adres woonde Arij Kop met Gré en hun gezin. In dit huis is op 14 mei 1940 de eerste verzetsgroep van Nederland ‘De Geuzen’ opgericht.

Historische sporen

Plakkaat aan de muur, bij de woning op nummer 7.

GROEP GRÉ MAAS

Locatie

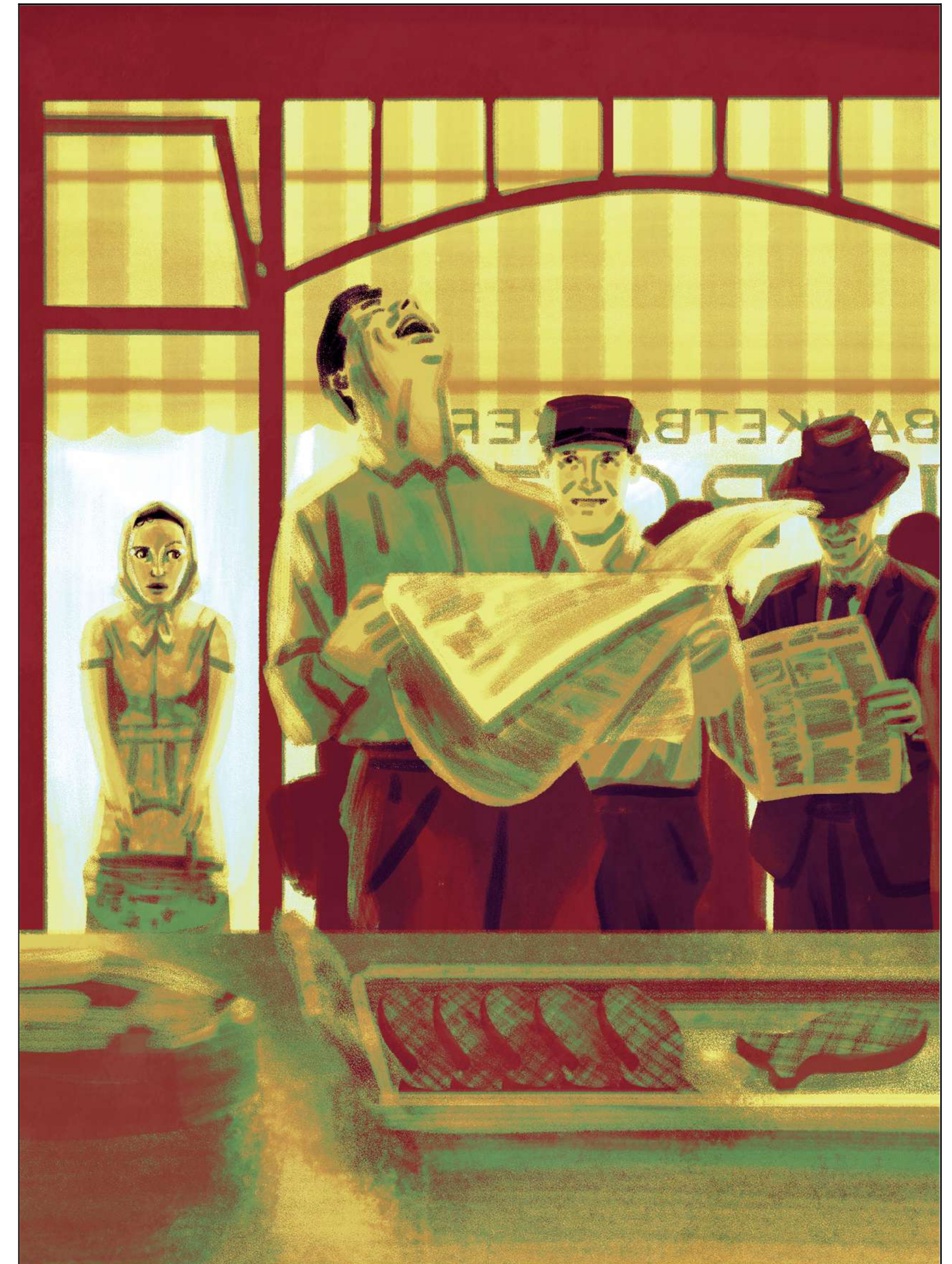
Hoogstraat 189, 3131 BB Vlaardingen

Belangrijk omdat...

Op deze locatie zat Banketbakkerij L. Boer. Tijdens de oorlog was er in het geheim een advertentie geplaatst door de bakker, om aan te geven dat ze trouw bleven aan het Nederlands koningshuis. Zo stond er: 'Wat ook onzeker is. Eén ding staat vast: Ons Wilhelmientje staat nog steeds bovenaan'

Historische sporen

De bakker zit er niet meer, maar het pand bestaat nog.

GROEP BERNARD GROOTSTAAL

Locatie

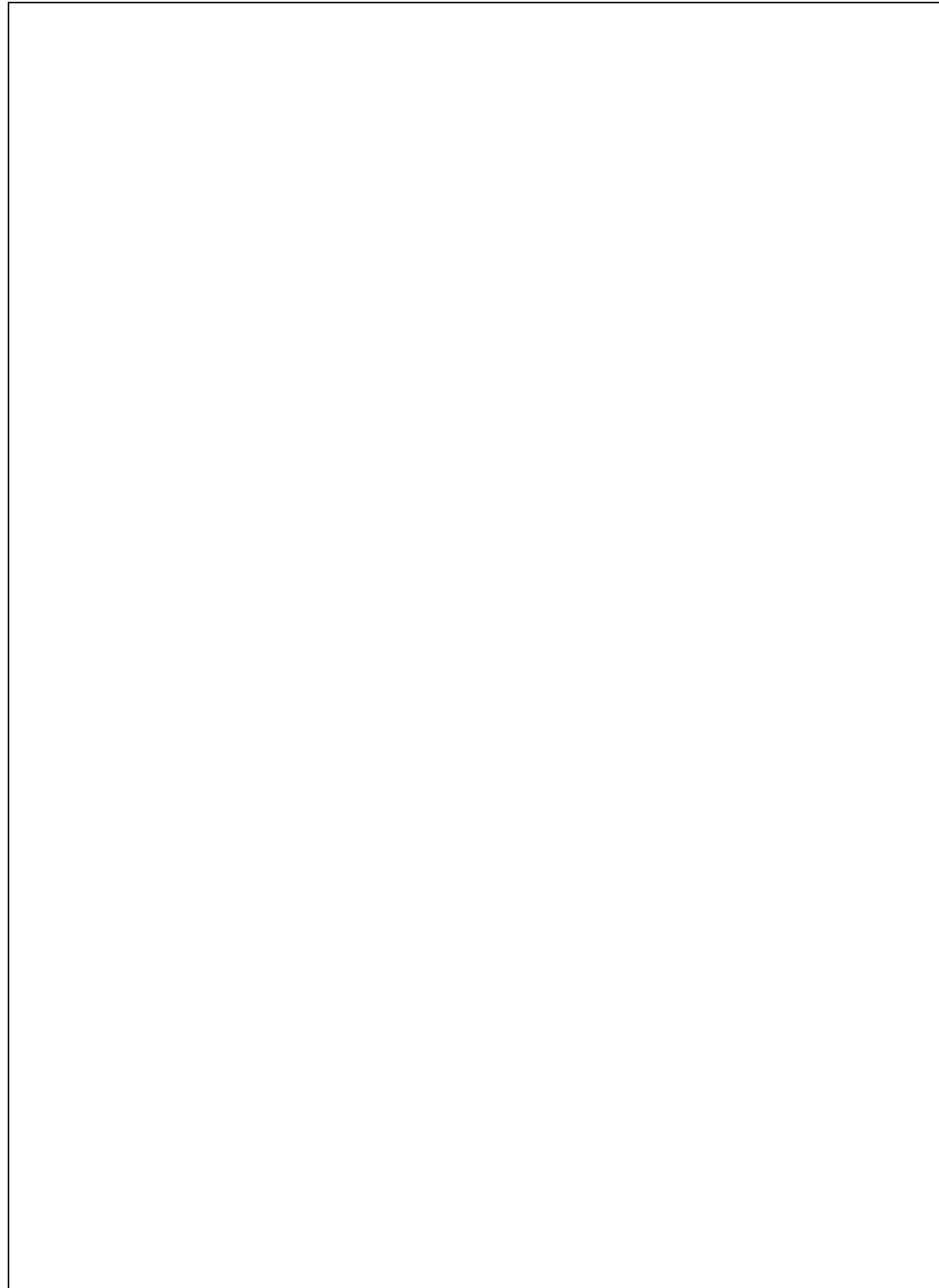
Het Hoofd Vlaardingen, ter hoogte van Maasboulevard 2, Portnr 706, 3133 AL Vlaardingen.

Belangrijk omdat...

Vanaf deze havenplek is er goed zicht op Rotterdam. Op deze plek was het bombardement van Rotterdam op 10 mei 1940 goed te zien. Het maakte diepe indruk op de mensen uit Vlaardingen.

Historische sporen

Zicht op de haven.

GROEP HENDRIK, DAAN, GRÉ EN BERNARD

Locatie

Emaus 6, 3135 JC, Vlaardingen.

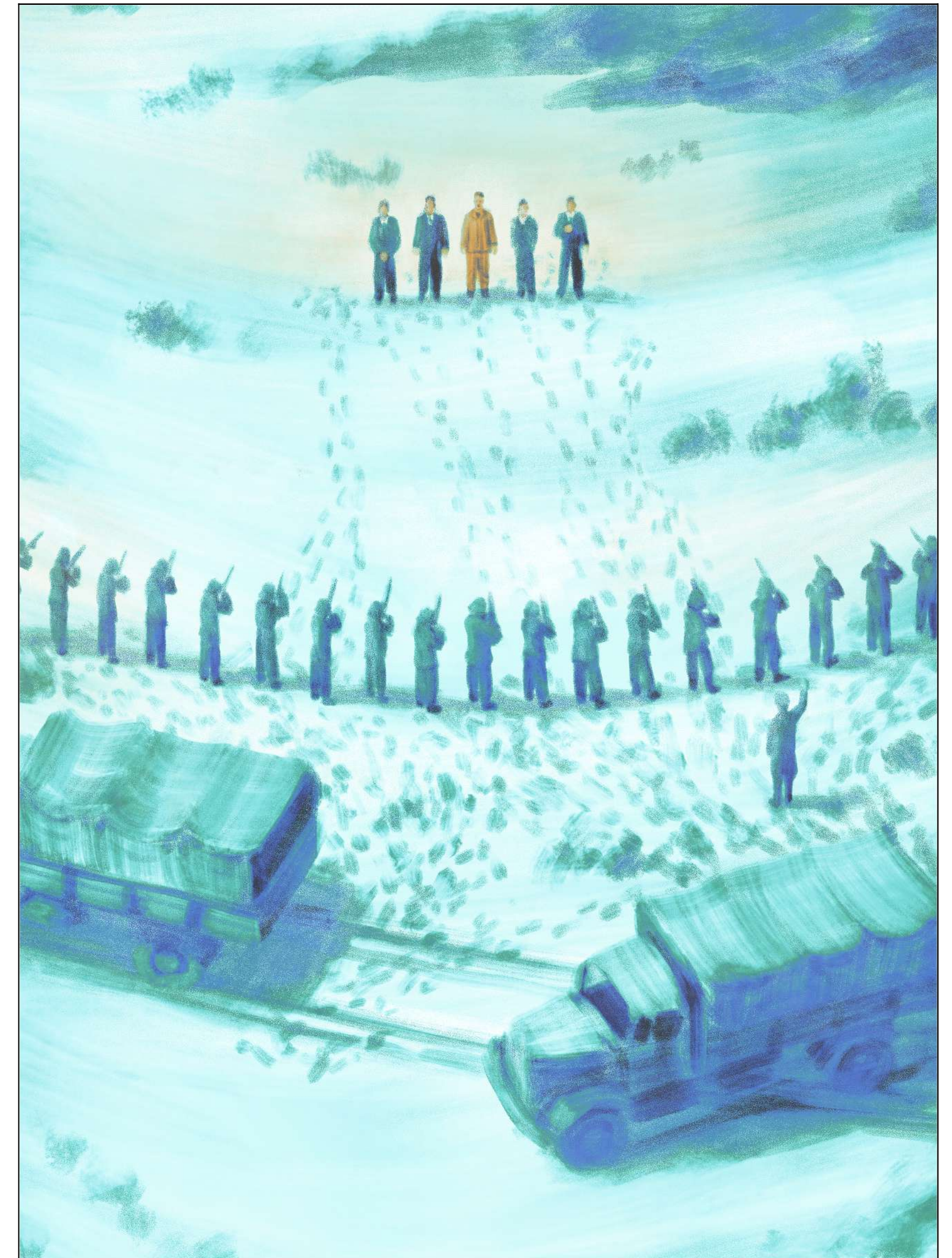
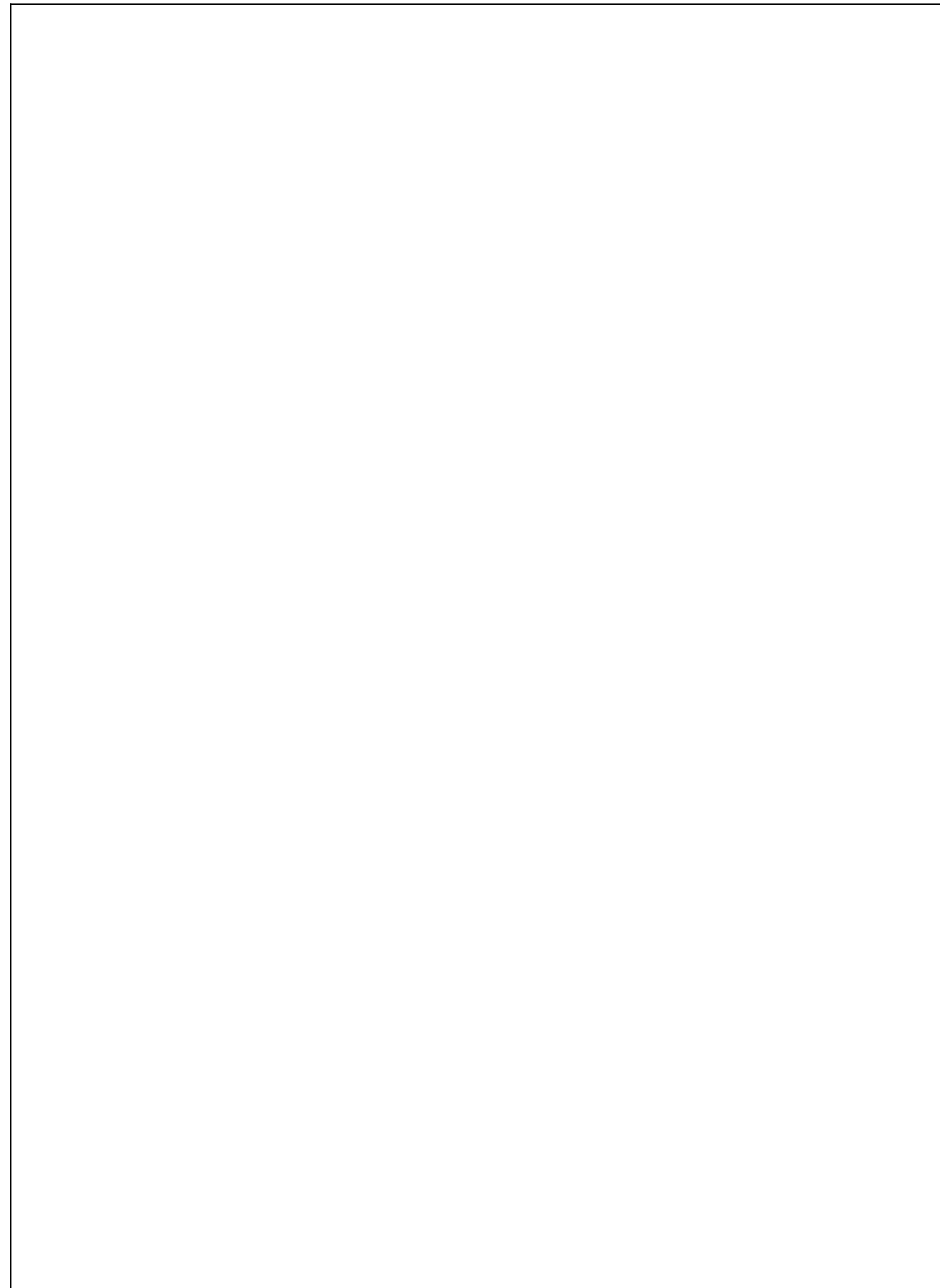
Belangrijk omdat...

Op deze locatie is het Geuzengraf in Vlaardingen opgericht, ter nagedachtenis aan vijftien Geuzen die op 13 maart 1941 door de bezetter zijn gefusilleerd op de Waalsdorpervlakte bij Den Haag.

Zes van hen liggen hier begraven. Naast de genoemde Geuzen wordt met het monument ook een aantal Engelse zeelieden en een verongelukte Vlaardingse machinist herdacht.

Historische sporen

Het monument is te vinden op de Algemene begraafplaats 'Emaus', gelegen aan de Emaus te Vlaardingen.

BIJLAGE III: HIST. CONTEXT

Vonnis

Op 24 februari 1941 begon het Geuzenproces. Op 13 maart 1941 werden vijftien Geuzen samen met drie Februaristakers gefusilleerd op de Waalsdorpervlakte, in de duinen bij Scheveningen. Naar aanleiding van deze executie schreef Jan Campert het gedicht 'Het lied der achttien dooden'.

Meer lezen via <https://www.oorlogsbronnen.nl/thema/Het%20Geuzenproces>.

Bombardement

Op 14 mei 1940 lopen de Duitse troepen vast bij de Maasbrug in Rotterdam. De strijd om Nederland duurt al vier dagen en dat is veel langer dan verwacht. Van hogerhand wordt bepaald dat Rotterdam hoe dan ook veroverd moet worden, vanwege de strategische haven. Het Duitse leger stelt daarom een ultimatum: als Nederland zich niet op tijd overgeeft, wordt Rotterdam gebombardeerd. De onderhandelingen over de Nederlandse capitulatie zijn al in volle gang als er bombardementsvliegtuigen boven Rotterdam verschijnen. Het Duitse leger

probeert de vliegtuigen met rode lichtkogels te laten keren. 57 vliegtuigen zien deze kogels niet en bombarderen de Rotterdamse binnenstad.

Meer lezen via: <https://www.tweedewereldoorlog.nl/kennis/themas/wereldwijde-schaal-conflict/nederland-in-oorlog/invasie/bombardement-op-rotterdam/>

Geuzen

De Geuzen of het Geuzenverzet vormden een Nederlandse verzetsgroep in de Tweede Wereldoorlog. De groep ontstond in mei 1940 onder leiding van de Schiedammer Bernard IJzerdraat, bijgestaan door de Vlaardinger Arij Kop.

Anjerdag

Anjerdag is de aanduiding voor 29 juni 1940, de verjaardag van Prins Bernhard. Door op deze dag een anjer in het knoopsgat te dragen - het handelsmerk van de prins - lieten Nederlanders openlijk hun onvrede blijken over de Duitse bezetting tijdens de Tweede Wereldoorlog. In een aantal steden vonden georganiseerde bijeenkomsten

plaats, zoals in Den Haag, waar op paleis Noordeinde het felicitatieregister kon worden getekend.

Meer lezen via: <https://www.oorlogsbronnen.nl/thema/Anjerdag>

Oranjestad

Het Oranjestad in Scheveningen was een gevangenis en huis van bewaring, interneringskamp (vijandelijke burgers), Polizeigefängnis en interneringskamp (bijzondere rechtspleging). Het Oranjestad was in 1919 opgericht als Huis van Bewaring naast de Strafgevangenis Scheveningen. In de meidagen van 1940 zaten in gevangenis staatsgevaarlijk geachte Duitse burgers, krijgsgevangenen en NSB'ers gevangen.

Van mei 1940 tot mei 1945 diende de gevangenis als Polizeigefängnis waar de Duitse bezetter politieke gevangenen, verzetsdeelnemers, zwarthandelaren, Joden, Jehova's Getuigen, Roma en Sinti opsloten. Het Oranjestad, ook Kamp Cellenbarakken genoemd, was van 13 mei 1945 tot begin 1949 in gebruik als interneringskamp. Hier zaten verdachten

van en veroordeelden voor collaboratie opgesloten.

Meer lezen via: <https://www.oorlogsbronnen.nl/thema/Oranjestad>

BIJLAGE III: PERSONEN

Arthur Seyss-Inquart
Arthur Seyss-Inquart (Stannern (Oostenrijk-Hongarije, nu Stonařov, Tsjechië) 22 juli 1892 – Neurenberg, 16 oktober 1946) was een Oostenrijkse jurist en nazipoliticus. Hij behoorde aanvankelijk tot de gematigde vleugel van de Oostenrijkse nazi's, maar ontwikkelde zich als Rijkscommissaris van Nederland tot radicale nationaalsocialist. Seyss-Inquart behoorde tot de oorlogsmisdadigers die tijdens het proces van Neurenberg terecht stonden. Hij werd op 1 oktober 1946 schuldig bevonden en geëxecuteerd.

Bernard IJzerdraat
Bernardus (Bernard) IJzerdraat (Haarlem, 13 oktober 1891 - Waalsdorpervlakte (Den Haag), 13 maart 1941) was een verzetsstrijder tijdens de Tweede Wereldoorlog. Hij stond in mei 1940 aan de basis van het eerste illegale verzetsblad in Nederland: de Geuzenactie. Hij werd opgepakt, opgesloten in het Oranjehotel en vervolgens gefusilleerd.

Gré Kop
Gré Kop, de vrouw van Arij Kop. (Harlingen, 1 juni 1907 - 1979). Ze was een belangrijke schakel in de verzetsgroep, omdat er in hun huis vaak werd vergaderd. Gré had een grote invloed op de Geuzen en op haar man, Arij. Gré’s jongste kind Arija werd op 14 maart 1941 geboren, de dag na de executie van haar man Arij Kop.

Arij Kop
Arij Kop (Vlaardingen, 28 februari 1902 - Waalsdorpervlakte, 13 maart 1941) was een verzekeringsagent en onderdeel van de verzetsgroep De Geuzen. Kop was plaatselijk leider in Vlaardingen, totdat de groep werd opgerold en hij op 21 november 1940 werd gearresteerd. Na een gevangenschap in het Oranjehotel werd Kop geëxecuteerd.

Daniël van Striep
Arnhem, 26 november 1912 - Kdo. Gusen, 15 april 1945. Veel van de Geuzen werkten bij de bekende scheepswerf Wilton-Fijenoord aan de Wiltonhaven in Schiedam. Het was daar, bij de werknemers van Wilton-Fijenoord, waar de eerste arrestatiegolf Geuzen begon.

Op 19 november 1940, bijna een halfjaar na het eerste Geuzenbericht, werd Daan van Striep, een Arnhemse Geus die doordeweeks bij Wilton-Fijenoord werkte, gearresteerd. In Arnhem, waar zijn broer en ouders woonden, zou hij zijn broer hebben verteld over het verzetswerk van De Geuzen.

Wilhelmus de Rijke
Wilhelmus de Rijke (Tokio, 10 november 1896 - Overveen, 16 september 1971) was een Nederlandse rechtsgeleerde en nationaalsocialistisch politicus. Na te zijn aangesloten bij de Christelijk-Historische Unie (CHU) stapte hij vanaf 1933 over naar de NSB. Tijdens de bezetting was hij procureur-generaal bij het Gerechtshof Arnhem en Commissaris der provincie Overijssel. Na de oorlog kreeg hij voor zijn collaboratie drie jaar internering.

Hendrik Tennekes
Rechercheur Tennekes uit Arnhem (Kampen, 21 juni 1895 - 23 februari 1969). Belangrijke spil in het opsporen van het Geuzennetwerk. In november 1940 wordt er door Oberassistent der Sicherheitsdeinst Kurt Gebauer en rechercheur Tennekes uit

Arnhem een onderzoek gestart naar illegale wapenhandel, waarbij de Geuzen uit regio Rotterdam bij mogelijk betrokken zijn.

ZIJ WAREN DE EERSTEN

GEUZENVERZET 1940-1945

CONTACT

Wil je meer weten over het lesprogramma
of over de mogelijkheid van een gastles? Neem dan
contact op via geuzenmaand@gmail.com.